

TÓTH ERZSÉBET

Én lettem volna

(Részlet egy visszaemlékezésből)

Háttal megyek, csak az kerül
elém amit már elhagyok.

(Tandori Dezső)

AJÁNDÉKUL AZ ELMÚLT NAPRA

Feküdtünk, három grácia, az udvar hátsó részében, akkori legfőbb szenvedélyünknek, a napimádásnak hódoltunk. Nyakunk kimerevítve, nehogy csíkos legyen, amikor majd szép barnák leszünk. Estére még csak pirosak leszünk, mint a mellettünk napimádó pipacsok.

A fő grácia azon tűnődik hangosan, mi legyen a győztes díja. A legbarnább szemmel is kiválasztható volt, bár voltak néha viták. Húszévesen csakis a pasik jöhettek szóba mint díj. Például, aki a legbarnább, az fog megismerkedni a kiszemelt férfiúval. Nekem már volt egy jelöltem, nem volt kérdés, hogy előbb-utóbb szerét ejtem a megismerkedésnek, és majd bolond leszek beszámolni róla napimádó társaimnak. Az egyik a húgom volt, másik a húgom barátnője, aki így az én barátnőm is lett.

Pontosan két évvel később jött el az alkalom, azért tudom ilyen pontosan, mert a csapdába esett vad szükségesnek tartotta megmondani a beszélgetés első perceiben, hogy ő negyvenhárom éves. Úgy mondta, mintha csodálkoznom kéne ezen, de akkor még nem tudtam az ilyen finomságokról. Nem számított, hány éves. Viszont ezek szerint akkor én huszonkettő voltam.

Reggel úgy ébredtem, hogy ma megteszem. Kinézem, hol dedikál, és beálllok a sorba. Aztán lesz, ami lesz. Elég nagy sor volt, és még utánam is álltak, úgyhogy nem volt sok időm. Kérdezte a nevemet, én rögtön mondtam, hogy szeretném, ha még valamit beleírna a könyvbe. Percig nem gondolkodott, már írta is. Ha van egy kis időm, várjam meg, amíg befejezi a dedikálást, és beszélgethetünk. Nem érdekelt a beírt szöveg, izgatottan vártam, mikor fogy el a sor. Elsétáltunk az akkor legdivatosabb szállodáig, fölmentünk a teraszra. Úgy látszik, ez gyakori útja lehetett, mert már ismerték. Azóta sem voltam azon a teraszon, a Napoletanában találkoztunk inkább. Vagy az Angelikában.

Amikor a temetésére mentünk Ágh Pistivel és Temesi Ferivel, a Batthyány téren találkoztunk, onnan mentünk tovább. Akkor jutott eszembe, hogy itt találkoztam vele legtöbbször a hetvenes, nyolcvanas években. Ültem az Angelika egyik sarkában, és vártam rá. Soha nem kellett sokat várni, mindig pontosan jött, én mentem korábban. Azután vagy huszonöt évig már nem találkoztunk külön, mindig csak társaságban, rendezvényeken.

A mi időnk akkor véget ért.

A rendszerváltás ragadta el tőlem, mint annyi más embert. Nem véglegesen persze, de külön ideje akkor már nem maradt rám. Talán ha erőltetem, nem mondott volna nemet. Nem is talán. Biztosan nem. De én más utakon jártam, messziről figyeltem őt. Negyvenhárom kivonva nyolcvanhatból: negyvenhárom. Negyvenhárom évet töltöttem vele hol így, hol úgy, de része volt az életemnek.

Azt hiszem, a legfontosabb ember volt az életemben, a családot leszámítva.

De ezt akkor, azon a júniusi napon még nem sejtettem. Mentem mellette, olyan otthonosan, mintha megtaláltam volna a helyem. Szerencsére nem készültem még nagyon, valami elképesztő blúzban és szoknyában voltam, semmi festék, csak a hosszú, szőke haj volt valamirevaló rajtam.

Akkor miért? Miért én? Hiszen első látásra is olyan volt, akinek minden uj-jára tíz nő jut. Később ez be is igazolódott. Fehér farmer, fekete ing, fekete haj, barna bőr, olajos, fekete szem. Később valaki hindu herceghez hasonlította, én még most sem tudnám leírni, milyen volt. Senkihez sem hasonlított azok közül, akivel addig találkoztam. Ha nem ismerem már képről, nem mondtam volna magyarnak. Nem volt olyan, mint a magyarok. A magyarok mások voltak. Fakóbbak, jellegtelenek.

Hogy mondta?

Evidens – ismételttem meg.

Egyértelmű – tettem még hozzá, nehogy azt gondolja, nem tudom, mi az evidens.

Nagyon csúnya az idegen szó a magyar helyett – talán még hozzátette: ne használja inkább.

Aztán elmerengett: egy nő szájából különösen...

Az én számból – kezdtem el mondani valamit, de akkor közbevettem: A maga szájából – itt megállt, és úgy nézte a számat, hogy a gyomrom bele-szédült. Ezt a nézését később többször is használta, mindig megtette a hatá-sát. De akkor még nagyon sokáig félretettem ezeket a gondolatokat, talán akkor még nem is tudatosult bennem, hogy mi egy férfi és egy nő vagyunk. Annyira gyerek voltam.

De miről beszélhettünk végig az úton és azután a szálló teraszán, egészen addig, míg beesteledett?

Ettünk is valamit, vagy csak üdítőt ittunk? Nem tudom. Azt biztosan mondtam, hogy most végeztem az egyetemen, a Közgázon, de a húgom bölcsészetre jár, és a *Tízezer napot* kétszer is megnéztem egymás után. Felkészültem belőle. Mondhatni, egész addigi életem egy felkészülés volt. Nem tudatosan, de ezt teszi mindenki. Felkészül. Mint egy vizsgára, ami aztán majd egy életen át tartó vizsga lesz. Nem olyan, mint amikor Berend T. Iván, a gazdaságtörténet-tanárnunk, megunva dadogásomat félbeszakít, és azt kérdezi: Mondja meg őszintén, belenézett abba a könyvbe? Hallgattam, egy perc múlva már a folyosón ismételttem magamban: Két hét múlva jöjjön újra. Az életben nincs két hét múlva. Amit abban a pillanatban elrontunk, az egy életre el lesz rontva.

Most is, de már hosszú haldoklása alatt is ezen gondolkodtam: lehetett volna közös életünk?

Lehetett volna ennél közősebb?

Hiszen a házaspárok is gyűlölik egymást néha, az együttlét inkább ront a helyzeten.

Akkor, amikor elbúcsúztunk, ha jól emlékszem, elkísért a 7-es buszig a Felszabadulás térre, és megegyeztünk, hogy majd felhív a gyakorló munkahelyemen. Biztos voltam benne, hogy így lesz. Az nem lehet, hogy ez ne folytatódjon.

Mégis, amikor beleszólt a telefonba az irodában, egy pillanatra megállt a lélegzetem.

A hangja volt a legkülönlegesebb. Amióta beszéltünk először, fel tudtam idézni a legváltozatosabb helyzetekben, és messziről is elgyöngített, ringatott, dédelgetett. Pedig ez a bársonyos, szelíd hang alig „játszott”. Ilyen volt alapból, feledhetetlen. Engem beborított, mint egy külön aura, ami csak az enyém. Rádadás az ő személyiségére, ami olyan volt egyébként is, mint valami ajándék.

Ráadás, ajándék.

Nekem írt egyik első levelében van ez a két szó, amit aztán évekig dédelgettem magamban. A többivel együtt.

Előveszem a levelet.

Kedves Erzsébet,

az az igazság, hogy oda, az üdülőbe akartam válaszolni magának, de jött egyik nap a másik után, és szépen elhúzott mellettem az idő. Maradt a válasz mostanra.

Máskor nem vagyok ennyire hanyag, de az utóbbi három hétben szinte dorbézolok az udvariatságtól. Nem hívok vissza telefonon embereket, a leveleket félrerakom – egyszerűen meglódtam, s ha lesz ki-tartásom még néhány napig, befejezek egy új könyvet.

Voltak esték, amikor épp a fáradtság ösztönzött, hogy válaszoljak a levelére, mert ha megfigyelte, fáradtan remekül lehet levelet írni. Az ember nem tágul, nem nyújtózkodik ki annyira, mint amikor a lelke is frissen vasalt. Tűnődőbb lesz, és tárgyilagosabb. A világot ajándékba kapja, ráadásul az elmúlt napra. S a csuda tudja, valahogy ezt a jótékony fáradtságot is futni hagytam.

Gondolom, már idehaza van. Gondolom, sokat olvas és pihen. Ez az utolsó mondat kissé úgy hangzik, mintha egy múlt századi levélből másoltam volna ide. De lehet, hogy csakugyan sok ideje van.

Ha nem lusta, ha nem félnék, ha nem sértődékeny, ha, ha nem stb. ... akkor írjon pár sort, vagy déltájt keressen meg itt, a Keleti K. 38-ban. Megtörténhet persze, hogy valami rendkívüli elfoglaltságom adódik, de a várost járni s az ügyeket bonyolítani többnyire délután szoktam. Ma este épp amerikai ismerősökkel találkozom. Hétfő, kedd egyelőre még szabad. Ilyenkor sajnálom, hogy konok vagyok, és önfelülem lemondtam a telefonról. Mert ilyenkor jó lenne egy ici-pici telefon is. No de nincs.

Ma szombat van. Hétfőn délelőtt talán megkapja ezt a levelet. Körülbelül 1/2 2-ig itt vagyok.

Várom, hogy jelentkezék.

Úgy emlékszem, ez volt az első levél, de addigra már alaposan felfordult az életem.

Könyvheti megismerkedésünk, az együtt töltött délután után hazafelé a buszon már az első versemet írtam. Elhatároztam ugyanis, hogy költő leszek. Nem elégedtem meg a gondolattal, hogy esetleg múzsa is lehetnék, az a minimum volt. Én olyan akartam lenni, mint ő. Persze nőben. Fizikai adottságaim nem számítottak. Tudtam, hogy nőben sohasem lehetek olyan egzotikus, mint ő. Szép kislánynak számítottam, de ez minden második lányról elmondható. Költő akartam lenni. Akkor még ő volt az egyetlen költő, akit személyesen ismertem, azt hittem, a költészet teszi olyan lenyűgözővé a gondolatait, a mondatformálását, a szellemét, a személyiségét. Később megismertem nagyon sok költőt. Egyik sem hasonlított rá. Annyiféle költő van, ahány ember verseket ír a fehér papírra. Minden ember egyedi. Nagyon kisgyerek voltam még, a szó legszorosabb értelmében.

Ági, az egyik napozó grácia akkor már ismerte B. Jenőt, hogy mennyire, rejtélyes mondataiból csak sejteni lehetett, vagy még azt sem. Nem tudtunk akkor mi még semmit.

De hogy milyen buta voltam és elbizakodott egyszerre, bizonyítja, hogy találkozásunk – ami tavasszal volt – után egész nyáron röpködtem az örömtől. Amikor pedig ősszel, szeptemberben vagy októberben megjelent a Kortársban a *Vadfiú hajjal*, egyértelmű volt számomra, hogy azt csakis nekem írhatta.

Fogalmam sem volt átfutási időről, a versírás idejéről, az ihletről, csak az számított, hogy mi akkor már ismertük egymást, és azt hittem-gondoltam-reméltem, ezt csakis az én hatásomra írhatta. Ma, harmincvalahány év költői tapasztalata után sem mondhatok mást. Ha tudom is, hogy ez lehetetlen, azt az érzést már nem veheti el tőlem senki.

Hogy az a vers az enyém.

Megyek az Őrjárat utcán végig, éppen valami igazolásért a körzeti orvoshoz, és szinte nem is éri a földet a lábam, mondogatom kívülről.

Milyen év, milyen nyár, nem tudom – korom-pióca dőzsöl a combomon s a madarak egész nap fejest ugrálnak még a sűrű lombba, vizet viszek a számban a császártói tücsöklakodalomba s úgy lélegzek, mint aki énekel és léggömb-tüdővel álltóhelyében égre kel és alászáll és fű lesz és folyó és hangyavár fölé kitűzött, fekete lobogó – – esőt álmodok, vízőzont, fákat kidöntő Nagy Halat, balszemében egy város vörös tornyai látszanak, a jobbszemében én, megsokszorozva, csapatosan, vadfiú hajjal, futóbajnokok ingében csatakosan énekel és... túlvilágom is ez lesz, csupa nyár, szívet hamvaszó sétaút jegenyelevél fényinél.

Ezt a verset 1976-ban írta, emlékeimben elcsúszott három év? Vagy akkor valami más verset mondogattam?

Előveszem az akkori, 1973-ban dedikált könyvet – *Párbeszéd, sötétben* –, mit is írt bele végül. „Tóth Erzsébetnek, azzal a sajnálattal is, hogy amit kért, nem teljesíthetem.” Majd a túloldalon, idézőjelbe téve: „»Innen oda, keze alól a te karodba, haja alól a te hajadba,

úszó cseresznyemag utasa, sehol soha.«”

Ennyi évvel később már semmi meglepő nincs abban, hogy szinte az első levelében a lakására hívott.

Hogy akkor még nem mentem el, az sem meglepő.

TÍZ ÉV MÚLVA

Naplórészlet:

1983, december 1. csütörtök.

Egy egész hónapig nem írtam semmit, milyen napló ez egyáltalán? Ma elég jó napom volt, P.-hez vasárnap megyek a kórházba, nem tudom abbahagyni. Azt mondta, hogy beteg. Nagyon kedves volt. Azután az eszelős telefon után egyszer találkoztunk novemberben, megpróbáltunk örökre elbúcsúzni, de olyan jól sikerült, hogy nem tudtunk. Marad minden a régiben. Nem lehet addig semmit sem tenni, amíg mindent, de mindent megérnek ezek a ritka találkozások, és mindenki mástól irtózom. Azóta egyszer lefeküdtem L.-el is, ő nagyon tud szeretkezni, de egy éjszakát, vagy akár egy életet – mert felajánlotta azt is, hogy éljünk együtt – nem adnék a P.-vel tölthető percekért. 2 hete volt a Debreceni irodalmi napok. Fantasztikusan éreztem magam. Zalánnal találkoztam a csarnokban, úgy láttam, hogy örülünk egymásnak. Ez azért jó. Akármilyen ellenségeskedés, áskálódás nem árthat nekünk. Talán nem. Cyprian persze megmondta a véleményét arról, hogy látott minket Tiborral ülni a TV híradóban, de mit lehet erre mondani? Ő nem jött el. Ha eljön, biztos mellette ültem volna. Vagy Józsi mellett. Ő sem jött el. K. Sz. is velünk volt végig, egy kicsit

belé is szerelmes voltam régebben, ez is egy izgalmas, lappangó valami, feldobta az egészszet. De nem ez volt az érdekes.

10 éve is elmúlt idén júniusban, hogy megismerkedtem S.-al, és most fordult elő először, hogy 2 napig majdnem végig egymás szeme előtt voltunk. Bár nem – vagy alig – szóltunk egymáshoz, észrevettem, hogy mindég igyekszik a közelemben lenni, és egyszerűen hihetetlen, vagy csak már nem merem elhinni, de mindig engem nézett, nagyon gyakran találkozott is a tekintetünk. De ez így nagyon hevenyészett, leírom a két napot ebből a szempontból. Mint ahogy valójában – P. ide vagy oda – egy percre nem tudtam elfeledkezni arról, hogy ő a közelemben van, és nagyon próbáltam vigyázni magamra, tartottam magam ahhoz, hogy én már nem szeretem őt. Bár ez így hülyén hangzik, de egyszer még év elején egy csúnya összeveszés – a Herder-díj, berúgásom az Írószövetségben, Kiss Ferenc megjegyzése: „Inni itthon is lehet”, Á. P. árulkodása – kapcsán legutolsó neki írt levelemben megírtam neki. Van egy szerelmem, aki mindennél fontosabb. S hogy ezt tudja, onnan is gondolhattam, hogy egyetlen nyári találkozásunkkor megjegyezte: „Három szép versét olvastam mostanában.” Ezek a versek a P.-hez írt versek voltak. Egy beteljesült, de gyötrődő, lehetetlen szerelem dokumentumai. Ha ezt olvasta, akkor tudnia kell a dolgokat. Mégis, nem tudok nem gondolni arra, hogyan alakult volna az életünk, ha korábban vagyunk így együtt, ilyen fesztelenül. Hiszen a kölcsönös érdeklődés az nyilvánvaló. Bár a tízéves lehetetlen történetünket valóban nehéz kiiktatni.

Reggel nagyon korán érkeztem a pályaudvarra, mert félttem, hogy nem kapok helyjegyet. Egy kicsit lődörögtem, amikor látom, hogy jön velem szembe a Zalán, és azzal köszönt, hogy volnék-e szíves megmenteni P. É.-től, aki nem találja a vagont. Persze. Volnék szíves. Kicsit feszélyezetten indult a beszélgetésünk, mert a Géczi-ügy óta nem találkoztunk. Mondtam, örülök, hogy a Kortárshoz került, és egyáltalán. Hülyültünk. Hol lehetne feltűnés nélkül meginni egy pálinkát? Ezért a kérdésért imádtam. Elhatároztam ugyan, hogy nem fogok inni, de olyan feszültség volt bennem, fogalmam sincs, miért, hogy a pálinka gondolatának is megörültem. Úgy gondoltuk, hogy a büfében iszunk kávét, és azokba a poharakba öntjük a pálinkát. Két deci vegyes volt nála. K. Sz.-t várta, meg is pillantottuk hamar, a pálinkából ő is kapott, csodálatosan indult a nap. Azután mentünk a vonathoz, megláttam Kiss Ferit, lehet, hogy a korty pálinka tette, de mosolyogtam rá, amikor köszönés helyett azt mondta: „Még mindig haragszik?” – Már el is felejtettem – mondtam, és ez igaz, nagyon szeretném, ha szeretnének S. barátai.

„Ki fogom engesztelni” – mondta.

Elfoglaltuk helyünket a vonaton, jött Páskándi, hozzánk csatlakozott, és az ablakból észrevettem S.-t, Tornaival jött. Köszöntünk, ők mentek előre. Azt mondta: „Majd találkozunk. A büfékocsiban leszünk.” Eltelt néhány perc, a vonat elindult, és úgy döntöttünk (Zalán, K. Sz., Páskándi és én), hogy előremegyünk, megkeressük őket. Átgyalogoltunk majdnem az egész szerelvényen, mire megtaláltuk őket. Egyedül voltak még akkor.

Bal oldalon:

K.Sz. Páskándi
Kiss Feri Én

Jobb oldalon:

Somlyó Csoóri
Zalán Tornai

Ilyen felállásban utaztunk Debrecenig. Nagyon, elmondhatatlan jól éreztem magam. Nem tudom megmagyarázni, miért. Talán, mert S. ott volt. Nem találok más magyarázatot. Ő is úgy nézett ki, mintha jól érezné magát. Tibor elővette két üveg tartalék sörét, ebből még nem ittam. Úgy döntöttem, hogy a fáradt, álmos, kialvatlan hölgyet fogom alakítani – mármint akit nem hagytak aludni – ez sikerült is. Vagy ki tudja. Dohányoztunk, söröskupakokat használtunk hamutartónak. Géza rögtön az elején megjegyezte: „Gumi nélkül jobban szeretem.” Ez aztán megadta az egész utazás – és a két nap – alaphangulatát. S. nagyon-nagyokat nevetett. Elindult teáért, de nem volt. Géza viszont szerzett dobozos söröket, amiből már én is ittam, Kiss Feri is, pedig az elején nagyon szabadkozott. Végig sex-központú volt, megjegyezte többek között, hogy szomorú nőt legjobb megb.-ni a közhiedelem szerint, s hogy a szerelem a szex ellen hat, azután sok-sok jó történetet mesélt a témában maradván, Debrecen felé közelítve meg is jegyezte S.-nek szólván, „A hölgy nem is gondolta, hogy ilyen zaftos történeteink is vannak, tőled csak unalmas, irodalmi s egyéb történeteket hallott.”

Jóváhagytam, és láttam, hogy S. nagyon megütközött ezen. Egyszer nagyon szomorúan és meggyötörten rám nézett az utazás alatt. De úgy vettem észre, hogy egyébként is máshol járnak a gondolatai. Zalán később elmesélte, hogy köztük végig a granadai helyzetről volt szó.

Megérkeztünk Debrecenbe.

Másolva ezt a naplót, elképedek. Egyetlen viszonylag fiatal nő a sok viszonylag öreg férfi között. Én harminc voltam, S. ötvenkettő? Nyilván K. F.-nek fáj a foga legjobban rám. Vagy nem tudom. Mi volt akkor a granadai helyzet? Nem tudom. Nem tudom, érdekel-e. Harmincvalahány év után.

Mit árthattak ezek a férfiak egymásnak, hogy ennyire gyűlölték egymást? Vagy csak vicceltek csupán? K. F. tudhatott valamit S. és az én elképesztő, zavaros kapcsolatomról – amiről én még ma sem tudnék beszámolni –, ha ilyen „beavatottnak” mutatta magát.

Az állomáson nem fehér ruhás szűz lányok vártak, mint ahogy P. G. képzelte, s mire S. azt mondta: „Akkor menj előre” – hanem Görömbei, Aczél Géza és még páran az Alföldtől. Görömbeitől kaptunk villamosjegyeket, és ahogy mentünk Debrecenben a villamosmegálló felé, esett a hó. Szép, kicsi, gyöngéd pelyhekben, mint ami estére el is olvadhat, de esett. Mintha egy félénk köszönés lett volna, de nekem 10 év minden havazása eszembe jutott, s úgy éreztem, ez a hó köszönt bennünket. Erre gondolhattam még a villamoson is, ahol ugyanúgy, mint a vonaton, együtt voltunk, csak még Görömbei csatlakozott hozzánk, s ezért nem tudtam fesztelenül érezni magam. Nagyon megilletődött voltam.

Megérkeztünk a szállodához, ahol rövid kavarodás után Kartal Zsuzsa elém állt: „Akarsz a szobatársam lenni?” – Persze – feleltem. Tudtam, hogy ez így megy, s még ő volt a legjobb a jelen levő lányok közül, tényleg. Kiss Feri rögtön elkezdett viccelődni, hogy ő, mivel főreferátum tartó – egyágyas szobát kapott, s hogy éjjel majd sokat fog ő keresni ezen az egyágyas szobán, ha jönnek a szerelemre éhes fiatalok, s ő a legtöbbet ígérőnek adja majd oda. Jópofa volt. Nem mulasztotta el megjegyezni, hogy Csoóri is egyágyas szobát kapott, de átadta valakinek, s most Tornaival van egy szobában.”

Nem tudok visszaemlékezni, akkor mit gondolhattam, mert a naplóm nem tér ki erre. Mindazonáltal K. F.-nek fogalma sem lehetett róla, de valószínűleg nagyon izgathatta, hogy én hányszor és hogyan tudtam volna és voltam-e egyáltalán egy ágyban az ő barátjával valaha.

Nem kellett nekünk Debrecenbe menni, hogy együtt legyünk. Úgy, ahogy a díszes barát elképzelte. Fogalma sem volt a mi kapcsolatunkról. Bár én is csak később tudtam meg S. egyik barátnőjétől, aki valószínűleg reménytelenül szerelmes volt bele – csakúgy, mint én –, hogy S. képtelen a szerelemre.

Ez az elemi emberi képesség hiányzik belőle. Szex az igen, hiszen megőrijtette a nőket. Ez a barátnő egyszer tanúja volt egy külföldi szereplésük idején, hogy egy nő a közönségből nem akarja engedni beszállni a taxiba, és még az ablakon keresztül is rángatja a kezét, és kiabál, ne menj el, ne hagyj itt, talán Lengyelországban volt ez, aztán nagy nehezen elválasztották a nőt tőle.

El tudom képzelni, igen.

De a szerelem más. Nem ugyanazt jelenti mindenkinek. Valakit visszafog, valakit felgerjeszt.

„Szerelem, szerelem, átkozott gyötirelem, miért nem virágoztál minden falevelen...”

JÁTSZADOZÁS AZ ÉVEKKEL

Milyen furcsa írni, illetve másolni ezt a naplót.

Anyám a másik szobában, nem tudja, hány éves, időnként megkérdezi: „Fiam, hány éves vagyok én?” Olyan nyolcvan körüli lehetsz, utána kell néznem – mondom. „De akkor te hány éves vagy?” Én? Hát nem tudom, mindjárt kiszámolom, ötven körüli lehetek – mondom. Játszadózom az évekkkel, mert vele lehet. Azt mondja, én nem lehetek ötvenéves, sokkal fiatalabb vagyok. Tényleg, mondom, sokkal fiatalabb vagyok, és visszatérek a naplóhoz.

Elhelyezkedtünk, átmentünk a tanácskozás színhelyére, fölvtük a pénzünket, ittunk néhány vodkát a büfében kezdés előtt, S. odajött, mondott valami megjegyzést: „Frakciózunk? Frakciózunk?” – volt a lényege, azután elkezdődött a tanácskozás. Ágh, Zalán, K. Sz., Páskándi, Pósa Zoli és én előre kerültünk, mint később kiderült, a TV híradóban is benne voltunk. A. J. referátuma elég semmitmondó és gyöngye volt. Nem méltó hozzá. Talán azért, mert Béládi helyett tartotta. Zalánt és engem is említett, nem mint fiatalokat, hanem a létező igen rangos névsorba ágyazva. Igen jólesett. Egy kicsit oldotta a feszültséget bennem. Hogy ti. miért vagyok én itt? Minek? Minek, Minek?! – ahogy Wahorn András kérdezné.

Aztán rögtön ebéd következett, hosszas tanakodás után eljutottunk egy étterembe, ahol Csoóriék már benn ültek, egy asztal még volt, Zalán, K. Sz., Páskándi, Pósa Zoli és én elfoglaltuk, azután elkezdtünk enni. K. Sz. tett egy megjegyzést, miszerint nekem valamiféle mozdulat nem áll jól, erre én megsértődtem, valószínűleg túl fáradt voltam a délelőtti megpróbáltatásai után, ha ilyen hamar megsértődtem. Páskándi összeveszett P. Z.-vel, már nem tudom min, néhányszor hátranéztem Cs.-ékhoz, ő mindannyiszor szintén odanézett. Vége volt az ebédnek, egyszerre mentünk ki, S.-ék kávé akartak inni a presszóban, K. Sz.-ék menni akartak, rávettem őket, hogy olyan mindegy, igyuk meg együtt a kávé. Valahonnan Kartal Zsuzsa is előkerült, az egész kávéivás Páskándi és az ő produkciója volt, Zsuzsa

szövegelt Gézának, Géza eszelősen engem nézett, Kiss Feri és Csoóri feszengetek, K. Sz. és Zalán már menni akartak, lassan elmúlt ez is, kávé jött, Kiss Feri fizetett, kiszabadultunk a friss levegőre. K. Sz.-el és P. Z.-vel mentünk vissza a tanácskozásra, K. Sz. megállapította, hogy Géza kirohanása csak azért volt, mert én nem ültem mellé.

Olvasva most ezt a naplót, rémületes, mennyire nem figyeltem senkire S.-en kívül. Hogy Páskándi is velem akart foglalkozni? Jaj. Évekkel később jutottunk el odáig, hogy ez tudatosuljon, és legyen is valami belőle.

Visszaültünk eredeti helyünkre, sok minősíthetetlen hozzászólás történt, azután Tornai. Igaza volt, valahogy mégis úgy tettem, mintha nem tetszene.

Már miért is ne? Tornai? Amióta megláttam a Keleti pályaudvaron Cs. mellett, olyan volt, mint egy járulékos elem. Soha, egy pillanatra nem hagyta ott Csoórit. Félt valamitől? Félt, hogy ha otthagyja, azonnal lelövik? Vagy össze vannak kötözve? Két nap alatt egy másodpercre, egy fél méterre nem hagyta ott Csoórit. Bizonytalan volt, hogy nélküle ő létezhet egyáltalán? Nem tudom.

Tudtam, hogy S. figyel. Tornai Juhászról, Csoóriról, az egész eszelős helyzetről beszélt, igen pontosan, és igen elmondhatóan, vagyis úgy, hogy botrány azért ne legyen belőle. Az ilyenféle hozzászólás nekem nem tetszik, ez se tetszett, mégis el kellett ismernem, hogy ez állt a legközelebb ahhoz, ami akkor foglalkoztatott. Kifelé menet gratuláltam Tornainak, ami számomra is egészen elképesztő volt, ugyanis nem állt szándékomban. Talán tudatalatti gratuláció volt.

Kiérve a büfébe, ismét leültünk szokásos helyünkre, láttam, hogy S. ismét figyel, pedig igen messze voltunk egymástól. Szünet vége felé közeledve nem tudom, hogyan vettem a bátorságot, egyszerűen odamentem hozzá, Zalánnal és egy ismeretlen valakivel beszélgetett, és amikor elindultak befelé, azt mondtam neki: „Gratuláltam Tornainak, igen jó hozzászólása volt.” Meg is érdemelte, mondta, én se tudtam, mit fog mondani, láthatta, a vonatban adta oda, de nem nagyon tudtam elolvasni, ennyit minimum el kell mondani” – nem tudom tovább idézni, pedig biztos mondott még valamit, de nem hiszem, hogy olyan lényeges lett volna, amire emlékezni kell. A terembe érkezve a vállamra és talán a hátamra tette a kezét, akkor sajnáltam, hogy azt a ruhát vettem föl, egyáltalán sajnáltam, hogy nem „öltöztem föl” rendszeren erre az egészre, mert ha tudom, hogy ilyesmire sor kerül, tudtam volna nőiesebb ruhát fölvenni, és egyáltalán.

Eszembe jut egy emlék, pontosabban egy törzsúrás, ami akkor halálosnak tűnt. Valami táncházban volt, azt se tudom már, mikor. Valószínűleg '79 és '80 körül lehetett, Cs. ölében édesdeden ül, fészkelődik F. Éva – már meghalt –, és olyan bizalmasan ölelgetik egymást, hogy semmi kétség nincs. Az ő kapcsolatuk nem csak plátói, nyilvánvaló. Mit akarok én akkor? Bár láthatott engem Cs. is, amikor a Fiala Művészek Klubjában rendezett műsorunk után Szervác az ölébe rántott, mert már jól be volt rúgva, és alig tudtam kiszabadítani magam, később láttam S.-t egy hosszú, elegáns, manökenszerű nővel, aki nagyon udvarolt neki, és nemigen volt kétséges az est kimenetele... Mit akarok én? S. legalább harminc évig élt legénylakásában. És azt csinált, amit akart. „Akkoriban mi azért nősültünk, hogy a további nőket már ne kelljen elvenni” – írta kedves közvetlenséggel egyik prózájában.

Hogy a feleség ezt hogy viselte, arról majd még mesélek.
Előveszem a második levelet:

Kedves Erzsébet

vártam, hogy a Csiliben rendezett táncház-mulatságra eljön, és majd ott beszélhetünk írásáról. De nem jött, és én másnap elutaztam. A pécsi filmszemle néhány napját leszámítva hetekig nem voltam Magyarországon.

Most is csak azért vagyok itthon, mert súlyos, bár szerencsés végű autóbalesetünk volt. Komoly agyrázkódást s miegyebeket kaptam. Második hete nyomom az ágyat. Egy hetet kint Liptószentmiklóson, a többit már idehaza.

Képzeld, minden agymunkától eltiltottak hosszú ideig.

A Váci-ügyben írt levelét jogosnak érzem. Talán nem is az esztéti (sic!) csúcsokról nézve, hanem az emberi magatartás, küzdelem igénye (és hiánya!) felől.

Nem tudom, mi lett az írás sorsa. Én azt javasoltam volna, küldje be a szerkesztőségbe, de kérjen meg egy jó ízlésű szerkesztőt, és a fölösleges ismétléseket hagyják ki belőle.

Egyébként jólesik tudni, hogy vannak jó ...néhányan, akik még tudnak sisteregni.

(Elnézést: a levelet hanyatt fekve írom, ezért ilyen girbe-gurbák a sorok.)

Nekem most nincs más, folytatom a naplót:

De ez tényleg csak egy rögtönzés volt. Tudtam, hogy ott lesz, ó, hogyan. De ott lesz és kész. Gondoltam én, és persze ruhám nem nagyon volt más. Ha számítok erre az egészre, akkor rendesen előkészítem magam, akárhogy is. De nem. Ez csak úgy jött. Nem gondoltam, hogy ilyen gondolatok juthatnak eszembe még két héttel a nevezetes esemény után. Hogy a vállamra teszi a kezét, nem akárhogy, és befelé menet azt mondja: „Jöjjön ide mellénk”, ezt igazán nem gondolhattam. Azután leültem Kiss Ferenc és S. közé, felszólaltak közben többen is, Páskándi érdekesebb, mert S. ezt hangosan, feltűnően hangosan fogadta, Zalán is érdekes és jó hozzászólást produkált, ez a napló nem ezekre a hozzászólásokra van kiélezve. Közben sokat beszélgettem S.-ral, amikor hozzám hajolt, mindig attól féltem, hogy cigarettaszagom van, és már régen nem érezni azt a Charlie-t, amit reggel magamra szórtam, Csordásról kérdezett, és én beszéltem róla, Zalánról és általában az elhangzó dolgokról.

Kiss Feri egyszer, de jelentőségteljesen odahajolt, és azt mondta: „Ne figyeljen rá, csak duruzsol, durozol, és a nők észre sem veszik, már el is vesztek. Nem néztem oda, de éreztem S. arckifejezését – néma, mosolygó, mindentudó, de egzsersmind visszavonuló volt ez az arc –, és azt mondtam, vagy csak akartam mondani, hogy számomra egész ártatlan ez a hang. Lehet, hogy nem mondtam így, hogy ártatlan, ezt biztosan elnyöszörögtem akkor, s azután bizonyára megint oda kellett figyelni valamire. Ratkóra még emlékszem. S. valamikor megkérdezte: „Görömbei szólt magának?” Nem – válaszoltam. „6-kor lesz náluk valami vendégség”, mondta S. Nekem nem szólt, feleltem.

Kb. 7 körül lett vége a hozzászólásoknak, és valami olyasmit mondtam S.-nak, hogy ha nem hívnak, akkor nem megyek sehová. Ki-

felé menet K. Sz.-hez közel kerülve említettem neki ezt a lehetőséget – Görömbei –, de azután elvegyültem a forgatagban, s már majdnem ottmaradtam, amikor Kiss Feri feljött, és azt mondta: Görömbei András üzenetét hozza, mely szerint meghív hozzájuk, és sürgősen menjek, de legjobb, ha rögtön...

Jellemző hülye fejemre, hogy rögtön elindultam Kiss Ferencsel, az épület előtt aztán percekben belül bent találtam magam egy autóban hátul, taxi volt. A vezető mellett Aczél Géza, hátul pedig én Kiss Ferenc és Cs. mellett.

Sokat másoltam, elfáradt a kezem, majd később folytatom.

NIKOLAI IVANOV, IKHTHUSZ, *Expanzió XX. – „Visszaszejtés”, 2008*